

WYNIA'S WEEK

Iedere 'crisis' is aanleiding om de controletrein voort te laten denderen

Door [Bina Ayar](#) - 12 maart 2022

Geplaatst in [Controlemaatschappij](#) - [Dwingeland](#) - [Orwell](#)

Het coronatoegangsbewijs ligt dan wel in de ijskast, maar de controlesamenleving is springlevend. Ook de Oekraïne-oorlog biedt de overheid nieuwe aanleidingen voor controle en vrijheidsbeperking, zoals met nieuwe vormen van censuur en het controle van internet.

Maar er komen deze zomer ook nog snelheidsbegrenzers in de auto en er zijn proeven met betalen via locatiegegevens in de trein. En de Europese Unie werkt aan een Europees digitaal identiteitsbewijs. Niet alleen voor 'veiligheid', maar ook voor 'gezondheid' en 'gemak' geven we de zeggenschap over ons eigen leven uit handen.

De controlesamenleving kent weliswaar steeds meer critici. Maar voorlopig wijst niets erop dat er naar ze geluisterd wordt.

'Polarisatiepas'

Een van de meest omstreden maatregelen in de coronacrisis was het coronatoegangsbewijs. De 'polarisatiepas' bleek niet alleen onzinnig tegen corona maar maakte volgens critici ook de weg vrij voor een surveillancestaat. [Een petitie van onder meer Mona Keijzer](#) om het coronapaspoort in al zijn vormen bij het grofvuil te zetten, leverde dan ook bijna een miljoen handtekeningen op.

Dat alles weerhoudt gezondheidsminister Ernst Kuipers er niet van om de pas in de gereedschapskist te houden. Ook is hij niet van plan om een EU-voorstel om het coronacertificaat nog een jaar te

Iedere 'crisis' is aanleiding om de controletrein voort te laten denderen

hanteren voor reizen binnen Europa tegen te houden. Verder trekt hij dit jaar nog eens 29,4 miljoen euro extra uit voor communicatie, 'doorontwikkeling' en beheer van digitale oplossingen 'in het kader van corona, zoals de coronacheckapp'.

Op internationaal niveau wordt eveneens verder getimmerd aan digitale 'gezondheidscontrole'. Zo werkt de WHO samen met *Deutsche Telekom* aan een internationaal vaccinatiepaspoot. De wereldwijde pas waarover de WHO binnenkort meer nieuws naar buiten zal brengen, is geïnspireerd door de werkwijze van de Europese coronapas of de *Digital Covid Certificate* (DCC).

Digitale identificatie blijft wat de EU betreft niet beperkt tot corona. Al sinds 2014 droomt de Europese Commissie van een EU-brede digitale identiteitspas. Met die pas (ook *wallet* genoemd) kunnen burgers zich in alle EU-landen digitaal identificeren voor toegang tot publieke en private voorzieningen, zoals een bankrekening openen, inchecken in een hotel of inloggen op sociale media.

De coronapas is niet echt weg

Hoewel corona vooral de nadelen van een digitale samenleving voelbaar maakte, heeft covid volgens de EU aangetoond dat een digitale EU-pas 'urgent' is. De gemiddelde burger heeft weliswaar nauwelijks notie van de plannen, maar volgens de EU is 63% toch voorstander van een 'unieke en veilige digitale identiteitskaart voor alle onlinediensten.'

Ook in eigen land zien sommige politieke partijen geen bezwaren in het uitbreiden van de coronapas. Alle coalitiepartijen stemden evenals de PvdA, Volt en GroenLinks tegen een motie van Tunahan Kuzu van Denk om corona-apps nooit te gebruiken voor andere doeleinden dan bedoeld.

In het coalitieakkoord staat verder dat Nederland het voortouw neemt bij het versterken van Europese samenwerking in digitalisering, voor 'mensgerichte' inzet van onder meer [kunstmatige intelligentie](#), [cybersecurity](#) en [digitale identiteit](#).

Veiligheidsbegeerte

Buiten corona valt er dan ook genoeg te controleren. De coronapandemie is nog niet voorbij of de volgende crisis dient zich aan. Maar zelfs als de 'Tweede Koude Oorlog' als sneeuw voor de zon smelt is er genoeg om bang voor te zijn. Zo'n beetje alles wordt tegenwoordig als gevaarlijk gezien. Van een ongezonde levensstijl tot het klimaat en 'complotdenkers'.

Vrijwel elk menselijk handelen is in de controlemaatschappij een potentieel risico dat het liefst met technische oplossingen of overheidsingrijpen moet worden weggepoetst, zegt ook filosoof Gerben Bakker in *Dansen met de Hydra* dat binnenkort uitkomt. Bakker onderzoekt daarin via Hannah Arendts filosofie alternatieven voor onze omgang met 'veiligheidsbegeerte'. Het huidige controledenken is volgens hem gericht op korte termijn veiligheidswinst en leidt tot conformisme, het verlies van autonomie en menselijke waardigheid.

Iedere 'crisis' is aanleiding om de controletrein voort te laten denderen

Gecontroleerd autorijden

De controlementaliteit beheerst zo vrijwel alle terreinen van het leven. Zelfs in de auto – ooit hét symbool voor persoonlijke vrijheid – ontkomen burgers niet aan de controlestaat. Zo zijn alle nieuwe auto's vanaf 6 juli verplicht uitgerust met een ingrijpend waarschuwingssysteem voor te snel rijden. De *Intelligent Speed Assistent* (ISA) wordt gecombineerd met een black box die informatie over de rit opslaat en rijfouten van de bestuurder aan de politie kan geven.

De digitale assistent kan nu nog per rit worden uitgezet, maar de vrees bestaat dat dit bij een volgende update niet meer kan. De 'snelheidsbegrenzer' is bovendien slechts een van de dertig veiligheidssystemen die de EU dit jaar verplicht voor nieuwe auto's. Andere verplichtingen zijn onder meer een aansluiting op een alcoholslot en een waarschuwingssysteem dat slaperigheid of smartphonegebruik opmerkt, via bijvoorbeeld software dat afwijkend rijgedrag in de gaten houdt.

Big Brother in de trein

Big Brother rijdt in het openbaar vervoer ook mee. Translink, het bedrijf achter de ov-chipkaart, is in februari een proef gestart voor betalen voor treinreizen via een app die precies bijhoudt waar je bent tijdens de treinrit. De app die reizigers ervoor moet behoeden dat ze bij een verkeerde paal in- of uitchecken maakt gebruik van de locatiebepaling (gps) van de telefoon.

Met die tot op een paar meter nauwkeurige gegevens kan volgens hoogleraar ICT & Recht Frederik Zuiderveen Borgesius zelfs worden vastgesteld hoelang iemand op de wc zit en welke fastfoodrestaurants er tijdens een reis worden bezocht.

Behalve voor 'veiligheid' worden voor 'gemak' privacy en andere grondrechten overboord gegooid. Om reizen 'nog makkelijker' te maken experimenteert Translink zo ook met inchecken via de bankpas en met *wearables*; 'intieme technologie' als smartwatches die dicht bij het lichaam worden gedragen en waarmee mensen ook kunnen betalen.

Naast 'Makkelijk!' zijn al die kostbare aanpassingen volgens het ov-bedrijf goed voor 'keuzevrijheid'. De oude vertrouwde ov-chip blijft daarbij eveneens een keuze verzekert Translink dat naar eigen zeggen gelooft in 'vrij bewegen'. Toch verandert de opvolger van de privacy-vriendelijke strippenkaart ook. Hoe precies weten ze nog niet, maar het bedrijf 'gaat mee met onze tijd en daar hoort nieuwe techniek bij'.

Dwingeland

De controledrang beperkt zich niet tot het doen, ook het denken wordt verder gereguleerd. In [Dwingeland, Orwell in de polder](#) beschrijft historicus en politicoloog Coen de Jong al hoe de Gedachtepolitie-in-oprichting ongewenste meningen bijstuurt. Tijdens de coronacrisis sneuvelden vooral onwelgevallige wetenschappelijke inzichten in de strijd tegen 'nepnieuws' en 'desinformatie'.

Iedere 'crisis' is aanleiding om de controletrein voort te laten denderen

Techbedrijven zuiveren nog altijd miljoenen bijdragen van artsen en wetenschappers die niet stroken met overheidsagenda's. Sinds het begin van de Oekraïneoorlog doet ook de staat mee aan censuur. Al in het prille begin van de oorlog kondigde de EU-voorzitter een verbod aan op Russische staatsmedia in heel Europa.

Oekraïne-oorlog als alibi

De Oekraïneoorlog wordt verder door Nederlandse inlichtingendiensten aangegrepen voor voorstellen tot nog ruimere controlebevoegdheden, zoals het op grote schaal aftappen van internetverkeer 'voor digitale veiligheid'.

Zonder staatsbemoeienis functioneert de controlesamenleving inmiddels ook goed. Klikken bleek bijvoorbeeld voor veel burgers geen bezwaar bij het overtreden van coronamaatregelen. Sommige burgers zijn zelfs op eigen houtje een heksenjacht gestart op kritische artsen. De cancelcultuur drijft deels op brave burgers en bedrijven die graag elk ongemak willen uitwissen. Bij dat ongemak horen tegenwoordig ook Russische componisten of kunstwerken.

Veiligheidsillusie

De totalitaire technologische controlestaat kent wel steeds meer critici. Experts uit diverse media regelmatig kritiek op de illusie van totale veiligheid, het niet onverdeeld afwijzen van technieken als gezichtscontrole of de 'technische stand van de samenleving'. Eenvormigheid leidt niet per se tot betere beslissingen. De steeds groter wordende afhankelijkheid van technologie en overheden luidt tevens het einde van vrijheid in, zo wordt gewaarschuwd.

Voorlopig denderd de controletrein desondanks door naar dystopia. Nu niets erop wijst dat iemand nog controle heeft over de controlemaatschappij, is het tijd om aan de noodrem te trekken.

***Bina Ayar** brengt in Wynia's Week regelmatig verslag uit over schurende maatschappelijke en politieke kwesties. Steunt u deze broodnodige, onafhankelijke journalistiek? Doneren aan Wynia's Week kunt u [HIER](#). Hartelijk dank!*